

Ártatlanok igazsága *

Évtizedekig elhallgatott sorstörténetek

Sindeles István

(Péterréve, 1914–Adorján, 1944)

A Halász utcán haladnak végig. Sokan. Vagy ötven falubeli. Mindegyiküket partizánok szedték össze és hurcolták ide, a falu piacterére. Istvánt is otthonról hozták magukkal, igaz, nem kényszerrel, csupán utasítva. Amikor a fegyveres beszólt az ablakon, hogy a ház ura itthon van-e, ha igen, menjen vele, István nem tévovázott. Indult. Még csak el sem köszönt a családjától. Minek? Hiszen úgylis valami félreértés lesz ez az egész! Ő nem bűnös, így nem is bántják...

Naivan elhitte, hogy nem esik bántódása. Most azonban végigvezetik őket a falu főutcáján. Sorban, mint az állatokat. Összekötözött kezekkel, fegyverrel „taszigálva” meg egyiküket-másikukat, ha netalán lassabban halad a többiekénél. István is tudja már: ez nem tréfa. Itt már életre-halálra megy a küzdelem. Küzdelem? Miféle harc az, ahol az egyik fél nemcsak fegyvertelen, de tehetetlen is, míg a másik erős, puskával a kezében? Egyre szorosabbnak érzi csuklóján a kötelet, szívében a feszültséget és a félelmet. Bánja már, hogy nem bujdosott el, nem hagyott itt mindent és szökött el valahová, ahol nem találnak rá ezek a kutyák! De hogy is tehetne volna? Itt a családja, itt az otthona, és nem bűnös! Miért szökött volna el?

Közben a halálmenet egyre halad a Tiszapart és István otthona felé. Az arcokon rémület látszik, kezek remegnek, könnyek csillognak a szemekben. Senki nem érti, mi történik. Nem érti, de sejti. Irtózatosságot keríti hatalmába az ötven megkötözött férfiembert. Látva a hatalmas Tiszát csak egyre gondolhatnak: hullámsírba szállnak alá kegyetlen partizánkezek által. Többségük hívő ember, most is imát mor-

mol, mások próbálnak szót érteni a fegyveresekkel. Hiába. Aki csak félre fordítja a fejét, ütést kap az arcába, a tarkójára, a hátára, a lábszárára. A fizikai fájdalom azonban eltölpül a lelki mellett. A kétségbeesés elemészti az embert...

A Tisza, gyermekkoruk csodás játszóhelye ott kanyarog előttük. Olyan, mint egy édesanya, amely ölelő karjait széttárva befogadni kész a mára már felnőtté cseperedett gyermekeit. Egyszerre csodálatra méltó és pokolian félelmetes...

István nézi a vizet. Sírját. Látja a vergődő bajtársait. Hallja a puskák irtózatosságot ropogását. Érti a kiömlő vér szagát. A partizánok egyre csak terelik befelé a még élőket a folyóba. Tuszkolják őket puskatussal, korbáccsal, botokkal. Elöl a véresen fodrozódó víz, hátul a gyilkosai. Menni kell. Előre. A halálba. Kimért lépésekkel próbálja meg az utolsó pillanatig elkerülni az elkerülhetlent. Aztán fegyver dörren. Tompa fájdalom a hátán. Arccal a vértől vörös folyóba bukik, fölötte egy pillanatig hegyet képez két, egymásba ölelkező, vörös hullám...

Ej, mily szép is a juhászélet! Egész áldott nap a réten legelésző juhokat, no meg a nyári égen a habfehér báránnyelűket figyelni! A friss fű és a termőföld illatát István már jól ismeri. Gyermekora óta a juhok és a földmunkák veszik körül. Édesapja, János is juhász, ő tanította meg erre a tudományra. Mert tudomány ez, nem akármilyen! Az anyja, Viktória meg amilyen sajtot készít a birkatejből! No, az aztán a csoda!

István életében a másik „csoda” az a szerény, szorgos és nagyon csinos kis asszonyka, Pílisi Anna, akivel Keviben ismerkedett meg. A barna hajú, darázsderekű leányzó dohányt fűzni járt Kevibe éppen ahhoz a gazdához, akinek a birkáit István őrizte. Szerelem lett a dologból,

* Részlet a szerző azonos című készülő könyvéből, amelyet a budapesti Keskenyúton Délvidéki Tragédiánk 1944–1945 Alapítvány ad közre

majd házasság és két gyermek. Két kisleány... az egyik sajnos nagyon korán meghalt... De a másik itt van, virul, mint a nyíló rózsaszál! Istenem, István hogy imádja ezt a kisleánykát! Bármit megtenne érte!

Miután -- két évig éltek Péterrévén -- elköltöztek Adorjánra, István baráti köre egyre csak nőtt. Mindenki szerette a nagy darab, széles vállú, igen jóképű fiatalembert, aki képes volt egy hetven kilós birkát a vállán becipelni a Tisza-partról egészen a falu központjáig. Itt béreltek házat, a templom utcájában, de csakhamar felépült a saját otthonuk a folyóparthoz közel. Volt ott egy darabka saját földjük is, meg juhok, amiket István az apjától kapott. Húszat adott neki az apja, de már nyolcvan birka legelészik a réten! Jó üzletember és még jobb gazda ez az István! Hát, amikor rázendít öblös hangján a Juhászlegény című nótára! Az egész falu hallja. István nagyon szeret énekelni, és ezt alkalomadtán meg is mutatja...

De jaj, mi történt a Morcossal, István kedvenc kosával? Reggelre felfordult. Elpusztult, pedig az este még semmi baja nem volt. István nagyon sajnálja kedvencét, amitől kislánya ugyan nagyon félt, mert folyton feldöntötte. Okos állat volt, úgy nézett gazdájára, mint a tükörbe! Mint ha értette volna minden szavát. István minden este külön megabrakolta a gyönyörű állatot, késsel vagdalt neki marharépat. De most már nincs... A család rosszat sejt. Ez a megmagyarázhatatlan eset egyetlen nappal István elhurcolása és megölése előtt történt...

A végzet napja

István boronálni volt a Tisza-parti földjükön egy kölcsönként kocsival. Saját lova ugyan volt már a Sindeles családnak, de kocsira még nem futotta. Istvánnak nagy álma volt egy igazi jó parasztkocsi, amire ha felül és énekelni kezd, még a szomszéd faluban is meghallják!

A munkából hazaérve éppen ebédhez készülődött István, Anna és kislányuk. Ekkor szólt be egy partizán az ablakon. A mit sem sejtő fiatalember pedig elment vele, még csak el sem búcsúzott a családjától. Anna próbálta visszatartani, ő már hallotta, hogy elhurcolják a falubeli férfiakat és kivégzik őket. Ott állítják sorba őket a piactéren, ott válogatják ki közülük az életre

való, erős férfiakat, hogy végezzenek velük! „Ne menj, ha Istent ismersz, ne menj!” -- kérlelte urát az aprócska asszony, de hiába. István ízig-vérig becsületes magyar ember volt. Nem hagyhatta, hogy megcsúfolják a nevét és azt beszéljék róla, hogy megfutamodott! Nem, azt soha! Nem ölt, nem lopott, nem csalt. Mi más bűne lehetne? Vele megy, ezzel a kekeckedő fegyveressel és megvédi a saját becsületét! Ekkor látta őt utoljára a családja...

Magára maradt a feleség és gyermek, árván az udvaron álló bicikli, a sok-sok könyv és újság, melyeket István esténként, sokszor hajnalig olvasgatott lámpafénynél. És árván maradt a hatalmas világtérkép is, melyet a barátaival oly sokszor vizsgálgattak, tanulmányoztak téli estéken. Gazda nélkül maradtak a juhok és a ház, az özvegy és kislánya életében hatalmas úr keletkezett, fájdalmas és megpróbáltatásokkal teli évek következtek.

Sindeles István 30 évet élt...

Sindeles István

Kálmán Imre

(Szentiván, 1915 – Ókeresztúr, 1944)

Ott áll többedmagával az előre megásott sírgödör szélén. Cipője talpára vastagon rátapadt

az átázott anyaföld. A frissen kihantolt föld még nedves, lágy, puha. Könnyű álom lesz alatta... Gondolatai villámgyorsan követik egymást. Igen, ez itt a vég. Nincs több kétely, sem kérdés, nem kell már válaszra vární. Értelmetlen próbálkozás lenne, sikertelen kapaszkodás az életbe, amely nem akarja őt. Ellöki magától, mint mostoha a gyámoltalan kis árvát. Nem kellesz! El innen! El az élők sorából!

Most először hasít belé a rémület, hogy soha többé nem látja viszont a szeretteit. Vajon tudják, mi történik most vele? Vajon sejtik, hogy mától árvakként kell élniük majd, ha egyáltalán életben hagyják őket ezek a patkányok?

Csak áll némán, tekintete a sírgödör mélyére tapad. Sárgaföld. Az édesapja mindig azt mondogatta, ha fáj valamije: „Majd a sárgaföld kihúzza”. Hát itt van előtte, neki lesz végső nyughelye... A többiek közül sokan imát mormolnak, néhányan könnyörögve kérik az állig felfegyverzett, kajánul vigyorgó, sárga fogai között olcsó cigarettát tartó partizánt, hagyja meg az életüket. Neki nem jön ki hang a torkán, csak áll némán. A puskatus ütésétől és az ökölcsapásoktól eddig sajtó válla, arca, háta érdekes módon most egyáltalán nem fáj. Mintha egy csapásra megszűnt volna minden földi fájdalom és szenvedés. A sárgaföld teszi? Lehet, hogy az édesapjának igaza volt?

Nem, soha nem szólna egyetlen szót sem ezekhez a gyilkosokhoz. Noha egész testében remeg és gyomra émelyeg a halál percének felismerésétől, ezeket nem méltatja még csak egyetlen pillantásra sem. És ahogy haladnak előre a percek, úgy távolodnak tőle a hangok, az események, az arcok...

A lábára mért erős ütéstől a földre rogy. Utasítják mindannyiukat, hogy térdeljenek le. Nem esik nehezére. Így könnyebben bukik majd bele az előtte tátongó gödörbe. Szánalmas látvány – gondolja, közben egy fájdalmas mosoly is kiül az arcára. Szánalmas...

Eldördül az első lövés. Minden porcikája bele-remeg. A sor elején térdeplő koponyáját széthasítja a lövedék, agyveleje a mellette állóra csapódik. Az sokkot kap és menekülni próbál. A második lövés már az ő fejét éri. Vastagon patakzik a vér a gödörbe csapódó, rángatózó hullákról. A barátai, falubelije. Istenem! Hát mégis?..

Sorra dörrennek a fegyverek, egymás után buknak a holtak a sírgödörbe. Ki arccal lefelé, ki meredt, üveges tekintettel – de mind élettelenül. Már nincs benne rémület, csupán valami eddig ismeretlen, határtalan megnyugvás. És ekkor – a partizánok kaján röhögésével és a társai haláltusájának hörgésével elvegyülve dörren egy újabb lövés. Tompa fájdalmat érez a tarkóján. Aztán kellemes meleg önti el a testét, és már forog is vele a világ. Sötétség. A végzet koromsötét árnya ereszkedik reá...

Amikor szülei legnagyobb öröme Ókeresztúron meglátta a napvilágot, mindenki kényeztette. Aztán sorra jöttek a húgai: Rozália és Ilona. Ők hárman voltak szüleiknek, Imrének és Rozáliának szemük fénye. Földművelésből éltek, és a kis Imre hamar megtanulta, hogy a jó anyaföldet szeretni és tisztelni kell. Szorgos munkával segítette a családot, apja mindig is büszke volt rá. És múltak az évek – a legnagyobb békében és boldogságban. Szerényen éltek, de mindennapjaikat bearanyozta a szeretet és egymás megbecsülése.

Kálmán Imre sorkatona

A sorkatonai kötelezettségét maga mögött tudva a szikár, magas, igen jóképű fiatalember boldogan érkezik meg szülei házába. Szülei és húgai várják. Nagy az öröm a Kálmán családban! Hazatért a katonaviselt nagyfiú, a család büszkesége!

Aztán eljött a nősülés ideje is. 1936-ban házasodtak össze szerelmével, a csinos és igen takaros Malateraski Rozáliával. Az asszony öt évvel volt fiatalabb nála. Ifjúsága és kecsessége lenyűgözte Imrét, örökre szívébe költöztette minden egyes szavát, tekintetét, mosolyát. Az esküvőjüket egy kisebb lakoma keretében ünnepelték meg. Nem kellett a nagyzolás, boldogok voltak ők így is! Csakhamar megszületett első gyermekük, Erzsébet, majd öt év múlva a kis Etelka is.

Imre büszke édesapa volt. Igyekezett mindent megadni a gyermekeinek. Sokszor játszadozott velük. Ilyenkor kisleánykacajtól volt hangos a ház környéke. Imre nagyanyja Ókeresztúron élt, így a fiatalok is ott vettek házat maguknak. Az utcára néző két szobából, konyhából és csukott gangból álló parasztházból igazi otthon teremtettek maguknak. A tágas udvart istállók szegélyezték. Jóságot neveltek, fejős teheneket. A nagymama naponta vitte a frissen fejt tejet a piacra.

Rozália varrogatott a falubelieknek, ezzel egészítve ki a család bevételét. Imre kukoricát termesztett a saját földjükön. Szorgalmával mindig előteremtette a szükséges anyagiakat. Nem szenvedtek hiányt semmiben.

A lányok naphosszakat játszadoztak a tágas udvaron, a terebélyes fák árnyékában. Vagy gyomláltak édesanyjuk virágoskertjében, melynek végében megtermett némi vetemény is. Boldog család voltak ők így, együtt...

Imre vett magának egy kerékpárt. Abban az időben nagy dolog volt ám egy kétkerekű! Irigykedve nézték sokan a falubeliek közül, amikor vasárnap délután felpattant rá, kihajtott a falu szélén levő focipályára, hogy ott lelkesen biztatva a bőrt rugdosó barátait, maga is átélhesse a futball nyújtotta örömeit. Szerette a focit, egyet-

len mérkőzést sem hagyott ki. Hazatértekor letörölgette járgányáról az út porát, majd a gangon hagyta, nem a fészerben vagy az udvaron! Isten ments! Egy ilyen kincsnak fedél alatt a helye! Sokszor ugratták emiatt családtagjai, de ügyet sem vetett rájuk. Mosollyal az arcán csak annyit mondott: „Meg kell becsülni, amink van.”

A végzet napja

Amikor bejöttek a németek, ösztűzbe keveredtek a szerb partizánokkal. Akkor nyolc partizán vesztette életét. A többiek megesküdték rá, hogy ezt megbosszulják, méghozzá a nyolc szerb haláláért kétszer annyi magyar lakol majd meg. Sajnos így is lett. Ókeresztúron tizenhat ártatlan magyart végeztek ki Tito partizánjai 1944-ben...

Esős, október végi nap volt. Kora délután, olyan 13 óra körül járhatott az idő. Imre otthon tartózkodott a családjával. Éppen Etelka kislányát ringatta az ölében, amikor bezörgettek az ablakon. A szomszédságból jól ismert, időközben partizánnak állt ismerősök jöttek érte. Azt mondták, hogy csak a község házára viszik, ugyanakkor azt is a tudtára adták, hogy ne vigyen magával kabátot, mert nem lesz rá szüksége. Imre sejtette, hogy nem csupán kihallgatásról lehet szó, de azért bízott a csodában. Nem volt bűne, nem volt haragosa, mindenki kedvelte a faluban. Nem igazán értette, mi történik. Úrrá lett rajta a rémület, amikor síró feleségére nézett. Szerette volna megnyugtatni, de nem tudta, hogyan. Csak megölelte némán, kislányainak nyomott egy-egy pusztit a homlokára és engedelmesen távozott a partizánokkal. Azok nem tuszkolták, nem voltak vele ellenségesek, de magatartásukból látszott, hogy most övük a hatalom. Imre a kapuból még egyszer visszanezett az otthonára, az ajtóban álldogáló, síró családjára, majd lehajtott fővel és nehézkes léptekkel elindult a végzete felé...

A község házára vezették, ahol valószínűleg megverték mind a tizenhat elhurcolt magyar embert. Onnan 15 órakor – a falun keresztül – kísérték ki állig felfegyverzett partizánok a temetőbe, ahol már várta őket a megásott tömegsír...

Kálmán Imre 29 évet élt...